

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Ректор ДЗВО «Університет менеджменту освіти»

Микола КИРИЧЕНКО

2024 р.

ВИСНОВОК

Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти»
про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів
дисертації Андрія Олександровича БОРОВИКА на тему:
*«Формування дослідницької компетентності майбутніх вчителів історії
та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки»,*
поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань
01 «Освіта/Педагогіка»
за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки

Витяг

з протоколу № 12 засідання кафедри публічного управління і проектного менеджменту Навчально-наукового інституту менеджменту та психології від «04» червня 2024 року

Присутні: Головуючий на засіданні – кандидат наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри публічного управління і проектного менеджменту ННІМП ДЗВО «УМО» *В.В. Мороз*; кандидат наук з державного управління, доцент, професор кафедри публічного управління і проектного менеджменту *О.А. Ковтун*; кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри публічного управління і проектного менеджменту *О.В. Дубініна*, доцент кафедри публічного управління і проектного менеджменту, кандидат економічних наук, доцент *Г.В. Бережна*; доцент кафедри публічного управління і проектного менеджменту кандидат історичних наук, доцент *А.А. Вініченко*; професор кафедри публічного управління і проектного менеджменту, доктор наук з державного управління, професор *Т.В. Іванова*.
Запрошені: професор кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти, доктор педагогічних наук, професор *Н.О. Приходькіна*, професор кафедри педагогіки адміністрування і спеціальної освіти, доктор педагогічних наук, професор *І.Л. Сіданіч*, професор кафедри педагогіки адміністрування і спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент *Т.М. Махиня*, професор кафедри менеджменту освіти і права, доктор педагогічних наук, професор *З.В. Рябова*, завідувач кафедри педагогіки адміністрування і спеціальної освіти, доктор педагогічних наук, доцент *Г.Ю. Кравченко*; завідувач кафедри економіки, підприємництва та менеджменту, кандидат педагогічних наук, доцент *Т.І. Бурлаєнко*; завідувач

аспірантури та докторантури, кандидат педагогічних наук, доцент *О.Л. Ануфрієва*, доктор педагогічних наук, професор, в.о. директора Відокремленого структурного підрозділу Дунайський фаховий коледж Національного університету «Одеська морська академія» *І.М. Смирнова*, кандидат педагогічних наук, голова Товариства підтримки України "MAIDAN" e.V. Baden-Baden, Німечина *Я.Є. Стелковська*, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу економіки та управління загальною середньою освітою Інституту педагогіки *О.М. Онаць*, кандидат педагогічних наук, директор комунальної організації «Центр творчості «Шевченківець» *І.Ю. Мосякова*.

Серед присутніх 17 осіб: 6 – доктори педагогічних наук і 7 кандидати педагогічних наук.

Порядок денний:

1. Надання висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення дисертації на тему *«Формування дослідницької компетентності майбутніх вчителів історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки»*, здобувача кафедри публічного управління і проектного менеджменту Навчально-наукового інституту менеджменту та психології поданого на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки Андрія Олександровича Боровика.

ГОЛОВУЮЧИЙ: Шановні присутні, прошу голосувати щодо затвердження порядку денного засідання.

За – 17, проти – немає, утримався – немає.

Переходимо до розгляду першого питання порядку денного

1. Надання висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення дисертації на тему *«Формування дослідницької компетентності майбутніх вчителів історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки»*, здобувача кафедри публічного управління і проектного менеджменту Навчально-наукового інституту менеджменту та психології поданого на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки Андрія Олександровича Боровика.

Науковий керівник – Оксана Володимирівна ДУБІНІНА, професор кафедри публічного управління і проектного менеджменту ННІМП ДЗВО «УМО», кандидат педагогічних наук, доцент.

Дисертація виконувалась на кафедрі публічного управління і проектного менеджменту ННІМП ДЗВО «Університет менеджменту освіти».

Тему дисертації затверджено Вченою радою ДЗВО «Університет менеджменту освіти» (протокол № 11 від 30.11.2022 р.) та на засіданні Міжвідомчої ради з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 6 від 27.12.2022 р.).

Боровик Андрій Олександрович, 1981 року народження, отримав повну вищу освіту в Рівненському державному гуманітарному університеті за спеціальністю «Педагогіка і методика середньої освіти. Історія» та здобув кваліфікацію вчителя історії (Диплом РВ № 23172984 від 25 червня 2003 р.). Вступив до аспірантури ДЗВО «Університет менеджменту освіти» у 2022 р. (Наказ «Про зарахування до аспірантури» № 01-01/405 від 22.09.2022 р.). Володіє англійською та польською мовами.

Працює з 2016 р. по теперішній час вчителем історії та культури України у Початковій школі № 18 ім. М. Ратая у м. Люблін (Республіка Польща).

Дисертацію виконано у ДЗВО «Університет менеджменту освіти».

Дисертаційне дослідження виконане відповідно до наукової теми «Проектне управління розвитком соціально-економічних та інформаційних систем в умовах діджиталізації» (РК 0122U000096).

Виступили:

Здобувач А.О. Боровик представив презентацію за основними положеннями дисертації «Формування дослідницької компетентності майбутніх вчителів історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки», поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки.

БОРОВИК А.О.: Вельмишановна головуєча, вельмишановні члени семінару, шановні присутні!

Дозвольте представити до Вашої уваги основні положення та результати педагогічного дослідження за темою «Формування дослідницької компетентності майбутніх вчителів історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки».

Теоретичні та практичні дослідження низки науковців визначають одним з головних факторів, який впливає на ефективність діяльності закладу освіти – компетентність вчителя. Науковці у своїх дослідженнях підкреслюють значну роль вчителя в змінах сучасної освіти. Проте виникає питання, у яких понятійних категоріях можна описати компетентного вчителя, вчителя готового до реалізації набутих знань, умінь та навичок у власній професійній діяльності, вчителя, який здатний виховати покоління нової генерації.

Пошуки відповідей на вище поставлені запитання варто розпочати з міркувань про особистісні характеристики вчителя, про його ставлення до творчого і професійного саморозвитку, про мотивацію до здійснення власної проектно-дослідницької діяльності з метою самовдосконалення та передавання своїм учням нових знань.

У цьому контексті заслуговує на увагу праця польського вченого, педагога В. Оконя «Особистість учителя» (1962 р.), в якій представлено трактати про діяльність видатних польських педагогів, зокрема: Й. Давіда, З. Мисляковського, С. Шуман і С. Балея. Важливим у цій праці є те, що в аналізі діяльності педагогів-практиків представлено один з головних методів – це метод проєктно-дослідницької діяльності, тобто тут ми бачимо тенденцію, яка відображає активне впровадження вчителем в освітню практику дослідницьких методик навчання учнів

Концептуальні положення, які викладено у Державному стандарті підготовки вчителя регламентуються основною метою, яка полягає «...в організації навчання та виховання учнів під час здобуття ними повної загальної середньої освіти шляхом формування у них ключових компетентностей і світогляду на основі загальнолюдських і національних цінностей, а також розвитку інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, необхідних для успішної самореалізації та продовження навчання».

Таким чином, виникає потреба у підготовці фахівців, які здатні реалізувати у майбутній професійній діяльності окреслену мету навчання та виховання учнів.

Теоретичною основою дослідження нами було визначено концептуальні ідеї та положення, які викладено у наукових працях українських та зарубіжних вчених, у нормативно-правових документах, що представлено на слайдах.

Концептуальні положення щодо фахової підготовки майбутнього вчителя представлено у ряді нормативно-правових документів: Законах України «Про освіту» (2017) та «Про вищу освіту» (2014); Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (2016); Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти (2018); Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (зміни 2020); Проєкт Державного Стандарту вищої освіти зі спеціальності 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями) на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти (2024); Державному Стандарті за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»; Державний Стандарт фахової передвищої освіти з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями) (2021) та ін.

Аналіз нормативних і наукових джерел та педагогічного досвіду скерованого на формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки засвідчив наявність низки суперечностей, які потребують вирішення, а саме між:

– запитом суспільства і роботодавців на учителів історії та суспільствознавчих дисциплін й недостатньою підготовкою майбутніх фахівців до здійснення професійної діяльності;

– прагнення України до входження у євроінтеграційний простір та недостатнім рівнем підготовки фахівців здійснювати дослідницьку діяльність за європейськими стандартами;

– введенням у дію нових нормативних документів щодо підготовки вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін, які направлені на підвищення якості підготовки фахівців та неготовністю впровадження педагогічними працівниками відповідних документів в освітній процес закладів вищої освіти;

– необхідністю формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін та відсутністю моделей навчання, що спрямовані на формування дослідницьких знань, умінь та практичних навичок;

– потребою формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі фахової підготовки та неналежним навчально-дидактичним забезпеченням у ЗВО щодо здійснення такої підготовки.

Нові виклики й умови даної проблеми зумовили вибір теми нашого дослідження, оскільки проблема формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки потребує наукового переосмислення існуючих положень, форм і методів навчання в освітній галузі.

Мета дослідження передбачає теоретичне обґрунтування, розробку та експериментальну перевірку моделі формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки.

Об'єкт дослідження: процес формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження: процес формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у закладах вищої освіти.

На першому етапі (констатувальний) (2022 р.) нами було встановлено існуючі характеристики та властивості досліджуваної проблеми, зокрема: визначено сучасний стан та особливості формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки; досліджено зарубіжний досвід формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки; зроблено висновки та припущення, які стали підставою для прогнозування результатів нашого дослідження.

На другому етапі (формувальний) (2023–2024 рр.) етапі експерименту нами було систематизовано матеріал щодо визначення педагогічних умов формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки; розроблено, обґрунтовано, здійснено впровадження та експериментально перевірено

ефективність реалізації моделі формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки в освітньому процесі експериментальних закладів; обґрунтовано критерії та показники сформованості дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки; розроблено рекомендації щодо оптимізації педагогічних умов процесу формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки; розроблено робочу програму з навчальної дисципліни «Сучасні підходи до організації дослідницької діяльності учнів з історії», як вибіркової компоненти; методичний посібник «Дослідницька діяльність вчителя історії: теорія і практика», який включає в себе: збірник ситуаційних завдань і тестів, що спроектовані на засадах міжпредметної інтеграції; здійснено статистичне оцінювання отриманих кількісних і якісних показників; проведено підсумкове порівняння результатів експерименту в експериментальних і контрольних групах; систематизовано та сформульовано загальні висновки.

На третьому етапі (контрольний) – (2024 р.) – здійснювалася інтерпретація отриманих результатів, кількісний і якісний аналіз результатів педагогічного експерименту; статистична перевірка, опис отриманих результатів дослідження та їх інтеграція в освітній процес експериментальних закладів; перевірка ефективності впровадження моделі формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки й відповідних педагогічних умов; систематизація й узагальнення дослідного матеріалу в дисертаційному дослідженні та наукових публікаціях; оприлюднення основних положень та висновків дослідження.

Основні положення та рекомендації дисертаційного дослідження впроваджено в освітній процес Українсько-угорського навчально-наукового інституту ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (Довідка № 10 від 16.05.2024 р.); Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (Довідка № 649 від 27.05.2024 р.); Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнко (Довідка № 42/24 від 23.05.2024 р.).

Наукова новизна та теоретичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що *вперше*:

– *уточнено* сутність дефініцій «компетентність», «дослідницька компетентність»; зміст і структуру поняття «дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін» в контексті визначених критеріїв (мотиваційно-ціннісний, процесуально-діяльнісний, інформаційно-комунікаційний, комунікативний, особистісно-творчий, професійно-рефлексивний); показники та рівні (високий, достатній, середній, низький) сформованості дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки; комплекс методів діагностики стану сформованості дослідницької

компетентності майбутніх вчителів історії та суспільствознавчих дисциплін;

– визначено сутність поняття «дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін»; педагогічні умови формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки (забезпечення дослідницької спрямованості змісту дисциплін за освітньою програмою 014.03 «Середня освіта (Історія)»; занурення майбутніх вчителів історії в активну позанавчальну проектно-дослідницьку діяльність в межах реалізації вибіркової компоненти за ОП; усвідомлення майбутніми вчителями на рівні переконань значущості дослідницької компетентності для професійної діяльності, формування національної свідомості та патріотизму у процесі фахової підготовки, впровадження в практику ЗВО методичного посібника «Дослідницька діяльність вчителя історії: теорія і практика»);

– розроблено та експериментально перевірено модель формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки;

– набули подальшого розвитку розроблений дидактичний інструментарій щодо формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі фахової підготовки, зокрема: робоча програма з навчальної дисципліни «Сучасні підходи до організації дослідницької діяльності учнів з історії» та методичний посібник «Дослідницька діяльність вчителя історії: теорія і практика».

Практичне значення полягає в тому, що вперше було розроблено та впроваджено в освітню практику ЗВО навчально-дидактичний інструментарій, зокрема: робочу програму з навчальної дисципліни «Сучасні підходи до організації дослідницької діяльності учнів з історії» та методичний посібник «Дослідницька діяльність вчителя історії: теорія і практика» та модель формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки; визначено та обґрунтовано педагогічні умови формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки.

Результати та висновки дисертаційного дослідження можуть бути використані педагогічними працівниками та здобувачами вищої освіти з метою вдосконалення змісту та технології підготовки висококваліфікованих вчителів історії та суспільствознавчих дисциплін, а також з метою формування дослідницької компетентності фахівців за цим напрямом.

Завдання дослідження:

1) визначити стан розробленості проблеми формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у педагогічній теорії і практиці;

2) визначити сутність і структуру дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін;

3) на основі аналізу наукової літератури визначити та узагальнити

педагогічні умови формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки;

4) розробити та науково обґрунтувати модель формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки;

5) експериментально перевірити ефективність впровадження моделі формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки;

6) розробити та впровадити в практику закладів вищої освіти навчально-дидактичні матеріали щодо формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін.

На реалізацію першого завдання. Визначено стан розробленості проблеми формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у педагогічній теорії і практиці. Встановлено, що особливого значення при підготовці майбутніх вчителів набувають дослідницькі вміння й навички під час роботи з учнями основної та старшої школи, а також при підготовці учнів до різноманітних конкурсів і олімпіад. Обґрунтовано, що дослідницька компетентність дає змогу вчителю стати більш гнучким у парадигмі власних професійних обов'язків, конкурентоспроможним на ринку освітніх послуг, допомагає бути більш успішним у подальшому професійному житті, що й визначає значущість її формування. За результатами аналізу наукової літератури аргументовано, що важливою детермінантою ефективності цієї діяльності є рівень професійної компетентності вчителя, що включає професійні знання, особистісні якості, які необхідні для встановлення ціннісних стосунків з учнями та спеціальні уміння до здійснення дослідницької діяльності в межах дидактично-освітнього процесу.

Уточнено сутність дефініцій «компетентність» та «дослідницька компетентність». Доведено, що змістовий діапазон дефініції «компетентність» вказує на міждисциплінарну природу компетентності. Під поняттям «компетентність» ми розуміємо визначення щодо здійсненої діяльності, кваліфікації, виду професійної підготовки, що зводиться до суми знань, умінь і навичок, набутих в освітньому процесі, набору особистісних характеристик з наявністю певних особистісних якостей. Проаналізовано нормативні документи щодо формування відповідних компетенцій під час навчання в закладах освіти, зокрема Концепцію Нової української школи, яка відображає формування основних ключових компетенцій особистості (вільне володіння державною мовою, здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, математична компетентність, компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, інноваційність, екологічна компетентність, інформаційно-комунікаційна компетентність, навчання впродовж життя, громадянські та соціальні компетентності, культурна компетентність, підприємливість та

фінансова грамотність) та ключові компетентності визначені у 2018 р. Радою Європи (вміння аналізувати інформаційні джерела, іншомовна компетентність, математична компетентність в межах математичних, технічних та інженерних наук, цифрова компетентність, особистісна та соціальна компетентність, уміння вчитися у продовж життя, громадянська компетентність, підприємницька, самовираження через культуру).

Визначено, що під поняттям «дослідницька компетентність» будемо розуміти інтегральну характеристику особистості, що полягає в готовності і здатності самостійно засвоювати і отримувати системи нових знань у результаті перенесення смислового контексту діяльності від функціонального до перетворювального, базуючись на наявних знаннях, вміннях, навичках та способах діяльності.

На реалізацію другого завдання було визначено сутність і структуру дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін. На основі аналізу наукової літератури серед структурних компонентів дослідницької компетентності майбутніх вчителів історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі фахової підготовки нами виділено: когнітивний, мотиваційно-ціннісний, операційно-діяльнісний, рефлексивний.

Структурні компоненти дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії:

1. Когнітивний компонент – відображає систему знань, яка забезпечує здатність докторантів самостійно проводити науковий пошук, систематизувати, аналізувати необхідну інформацію та опанувати методологічний апарат дослідження.

2. Мотиваційно-ціннісний компонент – включає мотиви, цілі, потребу в науково-дослідницькій діяльності, самовдосконаленні, саморозвитку, позитивне ставлення до науково-дослідницької діяльності, внутрішньої готовності до її здійснення, встановлення її значущості і важливості у професійній діяльності.

3. Операційно-діяльнісний компонент – передбачає готовність особистості застосовувати засвоєнні знання, уміння та навички у своїй практичній діяльності в конкретних умовах відповідно до норм і технологій наукової творчості.

4. Рефлексивний компонент – враховує здатності до рефлексії власної аналітичної діяльності, що передбачає самоаналіз та самооцінку своєї діяльності та її результатів, усвідомлення та оцінювання ступеню реалізації запланованих цілей діяльності.

Серед особливостей формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки ми виділяємо принципи, які є необхідними компонентами науково-дослідницької діяльності вчителя, а саме: вміння формулювати мету й гіпотезу дослідження (проектувальний компонент); вміння опрацювати різноманітні джерела з метою збирання необхідних даних (інформаційний компонент); вміння вибирати основні й допоміжні

методи проведення дослідження (аналітичний компонент); вміння визначати практичну спрямованість дослідження (практичний компонент).

На реалізацію третього завдання визначено та узагальнено, на основі аналізу наукової літератури, педагогічні умови формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки. Встановлено, що під дослідницькою компетентністю майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки ми розуміємо інтегральну особистісну освіту, що відрізняється стійкою мотивацією, яка формується в процесі навчально-наукової та проектно-дослідницької діяльності майбутніх вчителів і виражається в наявності у них знань про організацію дослідницької діяльності, володіння спеціальними вміннями та навичками, досвідом творчої діяльності, збагачення суб'єктного досвіду особистості в цілому, що є необхідною умовою для їх особистісно-професійного розвитку. Встановлено, що поняття «педагогічні умови» тісно пов'язано з формуванням дослідницької компетентності, як зовнішній фактор та означає сукупність взаємопов'язаних обставин, які забезпечуються для досягнення запланованої мети й стосуються педагогами в їх професійній діяльності, зокрема використання різних ресурсів, науково-методичного забезпечення та моніторингу здійснюваного освітнього процесу. Визначені й обґрунтовані такі педагогічні умови, необхідні для формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки: забезпечення дослідницької спрямованості змісту дисциплін за освітньою програмою 014.03 «Середня освіта (Історія)»; занурення майбутніх вчителів історії в активну позанавчальну проектно-дослідницьку діяльність в межах реалізації вибіркової компоненти за ОП; усвідомлення майбутніми вчителями на рівні переконань значущості дослідницької компетентності для професійної діяльності, формування національної свідомості та патріотизму у процесі фахової підготовки.

На реалізацію четвертого завдання розроблено та науково обґрунтовано модель формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки, яка включає цільовий, змістовий, організаційно-технологічний та результативний блоки. Цільовий блок відображає педагогічні підходи та принципи, які напрямлені на реалізацію окресленої мети. Змістовий блок включає змістову складову організації освітнього процесу, який спрямований на реалізацію ОП «Середня освіта (Історія)». Організаційно-технологічний блок вміщує педагогічні умови, які сприяють формуванню дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії у процесі фахової підготовки та засоби, форми і методи їх реалізації. Результативний блок відображає компоненти, критерії та рівні сформованості дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії у процесі професійної підготовки.

На реалізацію п'ятого завдання здійснено експериментальну перевірку ефективності впровадження моделі формування дослідницької

компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки. Представлено узагальнені результати діагностики та здійснено їх аналіз на констатувальному та формуальному етапах експерименту щодо визначення рівня сформованості дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі фахової підготовки. Зроблено висновок про те, що на констатувальному етапі експерименту наявний досить низький відсоток здобувачів освіти КГ та ЕГ, які мають середній і низький рівень внутрішніх здібностей та здатність їх реалізації до самостійного проведення наукового пошуку в межах дисциплін, що вивчаються за ОП «Середня освіта. Історія», відсутність мотивів, цілей, потреб в дослідницькій діяльності, низький рівень самовдосконалення, саморозвитку, готовність до реалізації самостійних творчих і дослідницьких проєктів у межах дисциплін, що вивчаються, не сформованість умінь самостійно здійснювати проєктну діяльність. Результати на формуальному етапі експерименту вказують на те, що спостерігається підвищення рівня сформованості дослідницької компетентності майбутніх фахівців за професійно-рефлексивним критерієм (25,2 %), особистісно-творчим (26,8 %), мотиваційно-ціннісним (18 %) та інформаційно-комунікаційним (26 %) в експериментальних групах наприкінці впровадження в освітній процес ЗВО моделі дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки. Також, спостерігається динаміка до підвищення рівня мотивації у майбутніх вчителів історії та суспільствознавчих дисциплін, зокрема показники порівняно з першим етапом навчання та третім підвищилися в експериментальних групах на +8,4 %, що у свою чергу вплинуло на стабільне зростання всіх груп критеріальних показників сформованості дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки.

Провівши відповідні розрахунки із застосуванням статистичного критерію U Manna-Whitneya встановлено, що $U_{кр} > U$, тобто $U_{кр}(0.01) = 6$, $U = 1$, а це означає, що відмінність між рівнями у вибірках суттєва, що у свою чергу вказує на ефективність впровадження в освітній процес експериментальних ЗВО моделі формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки.

На реалізацію шостого завдання розроблено та впроваджено в практику закладів вищої освіти навчально-дидактичні матеріали щодо формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін. Серед навчально-дидактичних матеріалів нами розроблено робочу програму з навчальної дисципліни «Сучасні підходи до організації дослідницької діяльності учнів з історії» та методичний посібник «Дослідницька діяльність вчителя історії: теорія і практика», що забезпечило реалізацію змістового та організаційно-технологічного блоків розробленої і впровадженої моделі формування дослідницької

компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки, перелік яких ви бачите на презентації. Робоча програма та приклади реалізованих проєктів під час її впровадження відображено у додатках дисертації.

Мету дослідження досягнуто, завдання виконано. Дисертаційне дослідження не вичерпує всього комплексу проблем, що розглядаються та потребує подальших наукових розвідок. Подальшої розробки потребують дослідження інтелектуального наповнення змісту та сутності методологічного забезпечення у системі вищої освіти, що якісно має вплинути на розвиток суспільства за умов суспільних змін та удосконалення законодавчої бази з проблем підготовки майбутніх вчителів, зокрема прийняття Державного стандарту вищої освіти зі спеціальності 014 середня освіта (за предметними спеціальностями) на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти.

Основні результати дисертації, висновки та пропозиції було оприлюднено у 12 друкованих працях, із них – 8 одноосібні (з яких 4 – у провідних наукових фахових виданнях України, що входять до категорії «Б», 8 – в інших журналах та збірниках – матеріалів конференцій).

Доповідь закінчено. Дякую за увагу!

МОРОЗ В.В.: Шановні колеги, доповідь закінчено. Переходимо до запитань.

СІДАНІЧ Ірина Леонідівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти ННІМП ДЗВО «УМО»: *У яких закладах освіти (регіональних, обласних) проводилося експериментальне дослідження? Яка виділена Вами педагогічна умова є найбільш ефективною при формуванні дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії? Яка наукова новизна Вашого дослідження?*

БОРОВИК А.О.: Дякую за запитання.

Що стосується першого запитання, то основні положення та рекомендації дисертаційного дослідження впроваджено в освітній процес Українсько-угорського навчально-наукового інституту ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (Довідка № 10 від 16.05.2024 р.); Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (Довідка № 649 від 27.05.2024 р.); Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (Довідка № 42/24 від 23.05.2024 р.).

Що стосується другого запитання. Нами було виділено і представлено в моделі такі необхідні для формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки педагогічні умови: забезпечення дослідницької спрямованості змісту дисциплін за освітньою програмою 014.03 «Середня освіта (Історія)»; занурення майбутніх вчителів історії в активну позанавчальну проєктно-дослідницьку діяльність у межах реалізації

вибіркової компоненти за ОП; усвідомлення майбутніми вчителями на рівні переконань значущості дослідницької компетентності для професійної діяльності, формування національної свідомості та патріотизму у процесі фахової підготовки.

Ми вважає, що всі умови є важливими, але можемо виділити такі дві умови, як усвідомлення майбутніми вчителями на рівні переконань значущості дослідницької компетентності для професійної діяльності, формування національної свідомості та патріотизму у процесі фахової підготовки. Професійна діяльність майбутнього педагога є складовою, за нашим переконанням, професійного благополуччя. Особистісний розвиток викладачів відбувається в професійному благополуччі, коли виявляються зв'язок і взаємозв'язок між розвитком та особистісним зростанням. Для професії педагога притаманна розвиненість потреби до самоповаги, схвалення іншими, соціального престижу, а отже, мотивація до саморозвитку природна, така, що формується на основі усвідомлення неузгодженості в образах свого «Я-ідеального» та «Я-реального».

Дослідницька спрямованість майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін дозволяє актуалізувати самореалізацію та творчий розвиток особистості вчителя, підвищити професійний рівень дослідницьких умінь та навичок, удосконалювати педагогічні технології розвитку наукової творчості вчителів, забезпечити професійно-кваліфікаційне зростання вчителя-дослідника, здобути якісно нове знання, підвищити статус закладу освіти, що підвищує усвідомлення майбутніми вчителями на рівні переконань значущості дослідницької компетентності для професійної діяльності.

Також, особливістю дослідницького спрямування в діяльності майбутнього педагога, вважається, на нашу думку те, що вчитель у ході дослідницької діяльності може зіткнутися з низкою специфічних труднощів. Як, наприклад, слабке володіння методологією наукового дослідження, що є наслідком нестачі методичної, наукової, психолого-педагогічної, спеціальних літературних джерел. Усе це диктує необхідність навчання педагогів основ науково-дослідницької та експериментальної діяльності на основі науково-методичних семінарів, дистанційного консультування, видання методичної літератури. Також брак вільного часу, який можна витратити на дослідження, у зв'язку із високою завантаженістю сучасних вчителів, може суттєво ускладнити перебіг цієї діяльності.

Вчитель-практик, проводячи науково-дослідну роботу, відштовхується від проблем конкретного закладу освіти. Він може осмислити ситуацію, співвіднести її з науковою теорією і на основі існуючих закономірностей знайти шлях вирішення проблеми, що виникла. Дослідження педагогів відрізняються від досліджень наукових колективів: прикладним характером, оскільки вони вирішують будь-яку актуальну проблему конкретного закладу освіти; спрямованістю на вдосконалення освітнього процесу та підвищення результатів навчання тощо.

Формування національної свідомості та патріотизму у процесі фахової

підготовки. Патріотизм традиційно розглядається як прояв почуття любові до Батьківщини, повага до її історичного минулого та сьогодення, готовність служити на благо своєї Батьківщини. У свою чергу свідомість – це здатність людини оперувати образами соціальних взаємодій, природних та культурних зв'язків, відокремленими від безпосередніх контактів із людьми та актів діяльності, розглядати ці образи як умови, засоби, орієнтири своєї поведінки.

Патріотична свідомість є відображення суб'єктом значущості своєї Вітчизни та готовності здійснювати необхідні дії щодо захисту її національних інтересів. Воно є визначальним фактором у патріотичній поведінці, а також моральним регулятором взаємодії суб'єкта з об'єктом у його патріотичній діяльності. Без сформованості патріотичної свідомості у сучасної молоді важко говорити про самостійну, сильну, захищену державу.

Сьогодні Україна переживає непрості часи оскільки росія здійснила військову агресію проти нашої країни. Проте українські військові, весь український народ успішно відбивають російські атаки. У ці складні часи всі українці об'єдналися як один, значно зріс рівень патріотизму мешканців України. Слід зазначити, що саме патріотизм є одним із ключових чинників формування національної ідентичності оскільки в умовах російської агресії усі українці стали на захист своєї Вітчизни і усвідомлено вважають себе частиною української політичної нації.

Патріотичне виховання має історично обумовлений контекст, тісно пов'язаний з умовами життя, в якому перебуває суспільство, зі світоглядом народу, з психологією нації. Національне виховання закладає ґрунт для відродження душі народу. Тоді як патріотичне виховання направлене на формування цілісної громадянської позиції, як почуття належності до країни, українського народу, гордості за державу, відповідальності за її долю. Специфіка національно-патріотичного виховання і полягає у нерозривному та гармонійному поєднанні цих двох аспектів [105, с. 8].

Ураховуючи вище зазначене, вважаємо, що формування національної свідомості та патріотизму у процесі фахової підготовки майбутніх вчителів історії та суспільствознавчих дисциплін є складовою формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки.

Що стосується третього запитання, новизна дослідження полягає у розробленні робочої програми з навчальної дисципліни «Сучасні підходи до організації дослідницької діяльності учнів з історії» та методичного посібника «Дослідницька діяльність вчителя історії: теорія і практика», які були впроваджені в освітній процес експериментальних закладів вищої освіти. Робоча програма включає 30 годин, які поділені на чотири теми: Схильність до дослідницької діяльності та дослідницькі здібності; Педагогічна підтримка дослідницької діяльності учнів з історії; Організаційно-педагогічні засади підтримки дослідницької діяльності учнів з історії; Методичне забезпечення педагогічної підтримки дослідницької діяльності учнів з історії.

Мета програми полягає в ознайомленні здобувачів вищої освіти з теоретичними та практичними результатами досліджень українських та зарубіжних науковців з організації дослідницької діяльності учнів з історії. Сприяти оволодінню методиками розвитку дослідницьких здібностей обдарованих учнів шляхом залучення їх до дослідницької діяльності.

При реалізації програми передбачено застосування таких методів навчання, як історичні дослідження, розшифровування й описування архівних документів, пам'яток історії та культури; технологій архівного дослідження історичних процесів і явищ; методи моделювання, інтерпретації та опрацювання джерельної інформації; упровадження сучасних методик формування предметних компетенцій з історії в середній школі (бесіда, есе, ділова гра, спостереження, дослідження завдань, кейс-метод, проєктний метод), Inquiry Based Learning.

Методичний посібник «Дослідницька діяльність вчителя історії: теорія і практика» містить практичні завдання, які відбивають повністю тематику та мету робочої програми, найголовніше, що усі представлені завдання укладено з використанням окреслених нами методів навчання в моделі та робочій програмі.

КОВТУН Оксана Анатоліївна – кандидат наук з державного управління, доцент, професор кафедри публічного управління і проєктного менеджменту ННІМП ДЗВО «УМО»: *У Вас є експериментальна частина. Яка цільова аудиторія: скільки осіб брали участь в експерименті? Ви опрацьовували статистичні дані із точки зору статистики: який результат Ви отримали, чи ці результати відображають дійсно стан вирішення досліджуваної Вами проблеми?*

БОРОВИК А.О.: Дякую за запитання.

Що стосується першого запитання: Цільова аудиторія проведеного експерименту – здобувачі вищої освіти, майбутні вчителі історії. Формувальний етап експерименту у межах дослідження організовувався за правилом єдиної різниці, що передбачало однакові умови проведення в контрольних та експериментальних групах.

Нами було визначено експериментальні й контрольні групи, склад груп був майже однаковий (62 респондента в кожній групі), загальна кількість респондентів склала 124 особи.

Що стосується другого запитання. Критеріальний аналіз даних констатувального експерименту виявив дещо вищі узагальнені показники сформованості дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі фахової підготовки за професійно-рефлексивним, особистісно-творчим та комунікативним критеріями; найнижчий показник – мотиваційно-ціннісний та інформаційно-комунікаційний критерій.

Такі результати констатувального експерименту скеровують до висновку про досить низький відсоток здобувачів освіти КГ та ЕГ, які мають

середній і низький рівень внутрішніх здібностей та здатність їх реалізації до самостійного проведення наукового пошуку в межах дисциплін що вивчаються за ОП «Середня освіта. Історія», відсутність мотивів, цілей, потреб в дослідницькій діяльності, низький рівень самовдосконалення, саморозвитку, готовність до реалізації самостійних творчих і дослідницьких проєктів у межах дисциплін, що вивчаються, не сформовані уміння самостійно здійснювати проєктну діяльність.

Результати формувального етапу експерименту вказують на те, що спостерігається підвищення рівня сформованості дослідницької компетентності майбутніх фахівців за професійно-рефлексивним критерієм (25,2 %), особистісно-творчим (26,8 %), мотиваційно-ціннісним (18 %) та інформаційно-комунікаційним (26 %) в експериментальних групах наприкінці впровадження в освітній процес ЗВО моделі дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки.

Спостерігається динаміка до підвищення рівня мотивації у майбутніх вчителів історії та суспільствознавчих дисциплін, зокрема показники у порівнянні з першим етапом навчання та третім підвищилися в експериментальних групах на +8,4 %, що у свою чергу вплинуло на стабільне зростання всіх груп критеріальних показників сформованості дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки.

КОВТУН Оксана Анатоліївна – кандидат наук з державного управління, доцент, професор кафедри публічного управління і проектного менеджменту ННІМП ДЗВО «УМО»: Андрію Олександровичу, ознайомившись з вашою роботою, я хотіла зазначити, що коли ви уточнюєте якісь дефініції, то потрібно виокремити в дисертації. У вас є поняття «методичні матеріали», а по тексту «методичний інструментарій». Це різні поняття: «матеріали» й «інструментарій». Тобто потрібно чітко узгоджувати ваші завдання й новизну, щоб не було розбіжностей. Врахуйте це.

РЯБОВА Зоя Вікторівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри менеджменту освіти та права ЦПО ДЗВО «УМО»: *Розкрийте сутність поняття «зміст моделі дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін»?*

БОРОВИК А.О.: Дякую за запитання. У межах нашого дослідження розуміємо реалізацію таких положень як забезпечення дослідницької спрямованості змісту дисциплін за освітньою програмою «Середня освіта. Історія 014.03». Залучення вчителів історії до активної дослідницької і проєктної діяльності в межах вибіркової компоненти за вказаною освітньою програмою. Разом з тим усвідомлення на рівні переконань значущості цієї дослідницької компетентності в межах професійної діяльності майбутнього вчителя історії.

БУРЛАЄНКО Тетяна Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри економіки, підприємництва та менеджменту ННІМП ДЗВО «УМО»: *У якому моменті, на Вашу думку, потрібно розпочинати ці дослідницькі проекти, чи це інтуїтивно молодий фахівець має зробити? Чи Ви маєте авторський підхід і вже залучали дітей до дослідницького проекту? Поділіться своїм проектним досвідом.*

БОРОВИК А.О.: Дякую за запитання. Я працюю з українськими дітьми (дітьми національних меншин), які перебувають в Польщі. Це діти тих людей, які проживають на території Польщі близько 100 років, але вони плекають культуру, традиції України за її межами.

Вони мають можливість вивчати історію та культуру України хоч і не з такою кількістю годин. Вони вчать історію та географію України.

Я, як вчитель предмету «Історія та культура України» маю можливість порівняти дітей які живуть у Польщі і тих дітей які приїхали до цієї країни за останні два роки. То це є виклик. Діти з національних меншин розповідали як бути українцем в Польщі. Діти, які приїхали до Любліна, а це близько 5 тис. дітей за останні два роки, включені до системи польської освіти. І багато з них не мають розуміння що таке українсько-польська програма навчання, що таке українські традиції в чужій країні, що місто Хелм це – місто Холм, що було засноване Данилом Галицьким. Тобто, то є проблема, що в українських школах питання кордонних аспектів етнічної історії випускається з уваги. І практично я маю велику надію, що у нашому дослідженні вдалося закласти ту методологію і методи щоб збільшити дослідницьку складову.

Я порівнював освітні програми, за якими навчаються майбутні вчителі, і розуміння прийшло одне: дослідницька складова має бути удосконалена. Не слід забувати і про патріотичне виховання та розуміння національної свідомості. Бо чомусь українці у Польщі більше плекають цю культуру ніж у нас в Україні.

МАХИНЯ Тетяна Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти ННІМП ДЗВО «УМО»: *Ви, як вчитель історії, працюєте в польській школі, чи виникали у Вас в програмі викладання проблемні теми? І як Вам вдається переконувати дітей у важливості й проблемності цього питання?*

Дослідницька компетентність пов'язана із цифровою грамотністю і компетентністю. І у Вас у дисертації згадується про це. Чи обізнані Ви з таким інструментарієм як концептуально-референтна рамка цифрової компетентності саме педагогів і науково-педагогічних працівників? Чи брали Ви за основу саме рівні й одну зі складових саме дискрипту, що виявилася у здатності майбутніх педагогів до використання цифрових технологій на рівнях дослідження, чи вимірювали саме цю компетентність, бо представлена у дослідженні Вами «інформаційно-комунікаційна компетентність»?

БОРОВИК А.О.: Дякую за запитання.

Перше питання воно проблемне і звичайно по програмах предмету «Історія» звичайно є проблемні тематики. У своїй педагогічній роботі звичайно, що я мушу пояснити, знайти той підхід щоб показати плюси і мінуси тієї чи іншої історичної постаті. В історії Польщі є постаті героїчні, які для нас українців далеко не герої, варто згадати навіть 40-ві роки ХХ ст. – події на Волині й Холмщині. Деякі мої колеги цю тему опускають, бо розуміють, що вона може привести до певних конфліктів серед дітей. Я був на багатьох семінарах, де нам пояснювали і вчили як змирювати польських та українських дітей.

Тому я на своїх уроках показую, що не було кордонів, що було спільного, що відмінного. Наприклад, що Руська Правда була одним з основних джерел збірника законів литовського князівства, що Річ Посполита була не державою Польщі і Литви, а й до неї входили території сучасних Білорусії й України, що так само була й руська шляхта. Так само багато хто нині сприймає Львів як польське місто, не розуміючи історичного контексту, що Данило Галицький, який заснував Холм, зробив його столицею і переніс до нього митрополію, вже потім заснував місто Львів, назвавши його в честь свого сина. І я маю пояснити як вірно розуміти і подавати ці питання. Я пояснюю спільні і відмінні сторони, спільні історичні події. Тому, відповідаючи на ваше запитання, скажу, що саме дослідницька компетентність вчителя історії актуалізується і стає в нагоді безпосередньо в практичній діяльності.

Стосовно другого запитання – ми не виносили і не зосереджували окремої уваги на інформаційно-комунікаційній компетентності, про неї написано чимало наукових праць. Вважаємо, що історики оперують перш за все і використовують у своїй роботі історичні джерела та суміжні історичні дисципліни. У цьому є суть розвитку дослідницької складової як учнів так і майбутніх вчителів історії.

ПРИХОДЬКІНА Наталія Олексіївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти ННІМП ДЗВО «УМО»: *У моделі Ви виділили такий метод як Inquiry Based Learning. Що це за метод і наскільки він ефективний?*

БОРОВИК А.О.: Дякую за запитання. Це, власне, є дослідницький метод. За результатами дослідження шляхів реалізації наукової освіти на сьогоднішній день виявлено ключовий підхід наукової освіти.

Inquiry з англійської перекладається як запит, опитування, розслідування, допитливість та (меншою мірою) дослідження (для якого є більш відповідний переклад – research або exploration), а Inquirere з латинської – зонд, зондування, проба.

Це навчання ґрунтується на конструктивістській парадигмі освіти, головна ідея якої полягає в тому, що вчитель не передає знання й уміння

учню у готовому вигляді, а лише створює умови для формування власних знань та вмінь. Дитина конструює їх, коли намагається впорядкувати і усвідомити власний досвід. Прагнучи до розуміння навколишнього світу, вона створює пізнавальні конструкти, що складаються зі слів, символів, зв'язків, узагальнень, що призводить до формування власного світогляду. І саме, на нашу думку, цей метод є одним із головних у формуванні дослідницької компетентності.

КРАВЧИНСЬКА Тетяна Сергіївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри філософії і освіти дорослих ЦПО ДЗВО «УМО»: *Яка кількість наукових публікацій відображають Ваші результати наукового дослідження?*

БОРОВИК А.О.: Дякую за запитання. Нажаль, в міжнародних наукометричних журналах я не маю публікацій. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано чотири статті у фаховому виданні «Вісник післядипломної освіти»: збірник наукових праць. Серія «Педагогічні науки», вісім – в інших журналах та збірниках – матеріалів конференцій. Загалом 12 публікацій, з них вісім – одноосібні.

МОРОЗ В.В.: Шановні учасники фахового семінару, дозвольте надати слово науковому керівнику кандидату педагогічних наук, доценту, професору кафедри публічного управління і проектного менеджменту Оксані Володимирівні Дубініній.

ДУБІНІНА О.В.: Шановні колеги, дозвольте я скажу про свого дисертанта перш за все як людину. Андрій Олександрович активний, він практик, приймав участь в усіх масових заходах організованих нашим університетом і партнерами. Він сприяв та був одним з ініціаторів співпраці з Республікою Польща.

Що стосується роботи, я вдячна всім за увагу, рекомендації і побажання. Імпонує мені те, що Андрій Олександрович акцентував увагу на патріотичній складовій у порівняльній характеристиці, а це, на сьогодні є одним з найактуальніших аспектів навчання молоді.

Упродовж навчання та роботи над дослідженням проявив себе як відповідальний здобувач, продемонстрував високу обізнаність щодо роботи з науковими джерелами, в тому числі із зарубіжними, вміння аналізувати та порівнювати матеріал, узагальнювати та формувати переконливі висновки, здійснювати статистичну обробку експериментальних даних. Боровик А.О. ґрунтовно та професійно здійснив експериментальну перевірку висунутих гіпотез дисертаційного дослідження на всіх етапах педагогічного експерименту, виявив академічну добросовісність та наукову порядність.

Боровик А. О. за період роботи над дисертаційним дослідженням продемонстрував свої найкращі особистісно-професійні якості: сумління, відповідальність, наполегливість, послідовність, вміння доводити розпочату справу до її логічного завершення, вміння професійно вирішувати поставлені задачі та ін. Під час розв'язання завдань дослідження здобувач розкрив себе, як сформований сумлінний дослідник, який вміє окреслювати проблеми та самостійно знаходити шляхи їх вирішення, критично аналізувати інформаційні та статистичні джерела, вдало оперувати інформаційно-комунікаційними технологіями у межах поставлених задач, презентувати результатами теоретичної та експериментальної роботи перед представниками педагогічної громадськості та наукової спільності.

Представлені А.О.Боровиком наукові розробки є актуальними та відповідають сучасним запитам розвитку професійної освіти та суспільства. Переглянемо усі зауваження і дослухаємося до рекомендацій. Дякую Вам, дякую за надане слово.

МОРОЗ В.В.: Шановні учасники фахового семінару дозвольте до слова запросити рецензента – кандидата педагогічних наук, доцента, професора кафедри педагогіки адміністрування і спеціальної освіти Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» Тетяну Анатоліївна Махину.

МАХИНЯ Т.А.: Дякую за надане слово. Шановні колеги, дозвольте не зачитувати повністю свій висновок, а зосередитися на дискусійних питаннях які, в цілому, не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження.

Дисертант у своєму виступі довів важливість навчання дослідницькій компетентності вчителів з метою розвитку критичного мислення дітей в школі. Для розуміння та розвитку критичного мислення як представників молодого покоління і роль вчителя історії у цьому процесі надзвичайно важлива, цьому і присвячено дисертаційне дослідження.

Практичне значення дисертаційного дослідження А.О. Боровика полягає в тому, що уперше було розроблено та впроваджено в освітню практику ЗВО навчально-дидактичний інструментарій, а саме: збірник ситуаційних завдань і тестів, що спроектовані на засадах міжпредметної інтеграції; робочу програму з навчальної дисципліни «Сучасні підходи до організації дослідницької діяльності учнів з історії»; модель формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки; визначено та узагальнено педагогічні умови формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки.

Результати наукових пошуків дисертанта відображені у 12 друкованих працях, із них – 8 одноосібні (з яких 4 – у провідних наукових фахових

виданнях України, що входять до категорії «Б», 8 – в інших журналах та збірниках – матеріалів конференцій) та представлені на дев'яти конференціях міжнародного рівня та семи всеукраїнських конференціях та круглих столах.

А.О. Боровик у дисертаційному дослідженні робить коректні посилання на джерела, що відображають авторські ідеї та наукові положення з проблеми дослідження, що відповідає принципам академічної доброчесності та нормам законодавства про авторське право. Роботу перевірено за допомогою автоматизованої системи, яка підтвердила відсутність академічного плагіату (ID перевірки: 1016312232, дата перевірки: 03.06.2024 р.).

Безпосередньо переходжу до своїх зауважень. Зважаючи на те, що дисертаційне дослідження містить значну кількість використаних польських джерел, і представлено досвід Республіки Польща в роботі зустрічаються стилістичні та технічні помилки і на це варто звернути увагу та виправити їх.

У першому розділі хотілося б щоб автор все ж таки проаналізував ключові компетентності та здійснив їх порівняльний аналіз у вигляді таблиці, тому що матеріалу багато і вважаю доречним було б його узагальнити у вигляді таблиці.

Крім того автор зазначив що ним розроблено методичний посібник «Дослідницька діяльність вчителя історії: теорія і практика» і доцільним було б побачити цей посібник у додатках, щоб його було оприлюднено у дисертаційному дослідженні чи на інших ресурсах кафедри, на якій виконувалася робота.

Так само хотілося б щоб автор деталізував висновки до другого розділу.

Сьогодні ми вже чули, що увага зверталася на розділ третій і це підтверджує мої висновки, щодо того, в описі експериментальних даних формувального етапу експерименту бажано розписати більш детально отримані показники за кожним із визначених критеріїв.

Отже, дисертаційне дослідження О.А. Боровика *«Формування дослідницької компетентності майбутніх вчителів історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки»* є завершеною, цілісною науковою кваліфікаційною роботою, яка має наукову новизну, теоретичне та практичне значення та відповідає паспорту 011 – Освітні, педагогічні науки, а також вимогам МОН України, що ставляться до робіт на здобуття ступеня доктора філософії, зазначеним у Постанові КМУ «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» № 44 від 12.01.2022 р. (зі змінами) і може бути рекомендована до захисту на здобуття ступеня доктора філософії галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки».

У обговоренні дисертаційного дослідження брали участь:

ОНАЦЬ Олена Миколаївна – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу економіки та управління загальною середньою освітою Інституту педагогіки НАПН України.

Дякую за надане слово. Шановні учасники, хочу сказати, що я захоплена саме тим, як Андрій Олександрович переймається своєю темою дослідження. Відразу видно, що дисертант, насамперед – людина освітньої практики, але це не перешкодило йому довести свою думку науковій спільноті. Дійсно, умови сучасної дослідницької парадигми в освіті, що характеризуються активним залученням вчителя до індивідуального дослідницького шляху (а особливо це стосується істориків) та системним залученням учнів до дослідницької діяльності, ще не вивчені належним чином і вимагають подальшого дослідження. Думаю, що здобувач додав свій внесок у розкриття озвученої проблематики.

І саме ваші методичні рекомендації та навчально-методичний посібник я б хотіла мати і він буде актуальний безперечно у сучасних умовах в яких живе українське суспільство. Вважаю, що робота заслуговує на схвалення і рекомендацію до захисту. Особисто я підтримую А.О. Боровика і буду голосувати за рекомендацію до захисту. Дякую.

ПРИХОДЬКІНА Наталія Олексіївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти ННІМП ДЗВО «УМО».

Хочу подякувати дисертанту та науковому керівнику за проведену роботу. Обрана тематика дисертаційного дослідження не викликає сумнівів. Лише одне, що хотілося б додати невелику ремарку, бо під час роботи з дисертацією привернуло до себе увагу, я вважаю що це технічна помилка: перегляньте ще раз предмет і об'єкт дисертаційного дослідження.

Робота відповідає вимогам МОН України, вона оригінальна, має достатню кількість публікацій та відповідно апробована. Результати упровадження мають своє підтвердження. Практична складова дисертації А.О. Боровика незаперечна. Вважаю, що дисертація А.О. Боровика на тему «Формування дослідницької компетентності майбутніх вчителів історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки», подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі 01 – «Освіта/Педагогіка» за спеціальністю 011 – Освітні педагогічні науки може бути рекомендована до захисту і я її підтримую. Дякую.

АНУФРІЄВА Оксана Леонідівна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач аспірантури та докторантури ДЗВО «УМО».

Шановні колеги, я, з вашого дозволу, перш за все, хочу сказати про Андрія Олександровича, як аспіранта, з яким я працювала з першого дня його вступу до аспірантури університету. Підтверджую слова наукового керівника: наполегливий у навчанні, він не пропустив жодного заняття, відповідально ставився до виконання всіх завдань. Дійсно, проявляв активну

участь в усіх масових заходах на які запрошувалися аспіранти і мало того сам у чаті однокурсників пропонував участь в конференціях. Але це ще не все. А.О. Боровик, перший, хто подав готову дисертацію на розгляд кафедри достроково, на другому курсі навчання в аспірантурі, а це варте уваги і поваги до його працездатності на науковій ниві. Хочеться побажати нашому дисертанту не зупинятися на досягнутому, втілювати й надалі свої напрацювання в практичну діяльність. Я підтримую роботу А. Боровика щодо рекомендації її до захисту.

БУРЛАСНКО Тетяна Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри економіки, підприємництва та менеджменту ННІМП ДЗВО «УМО».

Шановна наукова спільното, я з впевненістю підтверджую думку, що вже сьогодні неодноразово було озвучено: Андрій Олександрович дійсно має колосальний досвід практика і ми зустрічалися неодноразово під час роботи на конференціях. Оксана Леонідівна зауважила слушно, що результати дисертаційного дослідження А.О. Боровика, перш за все, мають бути розкриті через практичну діяльність дисертанта та можуть бути використані педагогічними працівниками, які вболівають за свою професійну діяльність та здобувачами вищої освіти для вдосконалення змісту та технології підготовки вчителів історії та суспільствознавчих дисциплін, а також для формування дослідницької компетентності фахівців за цим напрямом.

У роботі дотримано вимог які поставлені нормативними документами перед здобувачами ступеня доктора філософії, робота має беззаперечну актуальність. Тому я підтримую рекомендацію дисертаційного дослідження А.О. Боровика до захисту.

РЯБОВА Зоя Вікторівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри менеджменту освіти та права ЦПО ДЗВО «УМО»

Формування дослідницької компетентності у майбутніх вчителів історії та суспільствознавства стає все більш важливою у сучасному світі, де знання постійно оновлюються, а від педагогів очікується не лише трансляція інформації, а й здатність до самостійного дослідження та генерування нових знань. Я підтримую рекомендації, що Вам були озвучені на семінарі, до них варто дослухатися з метою удосконалення роботи. Я думаю, що не менш актуальним було б у сьогоднішніх умовах технічного прогресу, цифровізації звернути увагу на використання ІКТ-технологій в навчання (про цю компетентність запитувала Вас Т.А. Махиня) і це може стати вже самостійним наступним вашим дослідженням, адже покоління Альфа активно користуючись гаджетами сьогодні як ніхто буде зацікавлений у використанні штучного інтелекту, застосуванні ігрових елементів та механік для підвищення мотивації та залучення як учнів у школах так студентів до дослідницької діяльності (геймефікація) та ін. Але це мої побажання чи рекомендації на майбутнє.

Я підтримую роботу А.О. Боровика й рекомендую до захисту. Дякую за увагу.

МОРОЗ В.В.: Дозвольте й мені висловити свою думку. Інтеграція освіти і науки можливі, якщо педагог володіє дослідницькими вміннями та навичками, має мотивацію до саморозвитку, усвідомлює особливості наукової освіти. Потреба у розвитку дослідницької компетентності вчителя – це завдання, що постає перед освітньою спільнотою у воєнний час, тому готовність до науково-дослідницької діяльності є важливим елементом професійного становлення вчителя. А розвиток дослідницької компетентності здійснюється через поєднання пізнавального, діяльнісного й особистісного досвіду вчителя-історика, що набувається в освітньому середовищі.

Дисертантом обґрунтовано, що дослідницька компетентність дає змогу вчителю стати більш гнучким у парадигмі власних професійних обов'язків, конкурентоспроможним на ринку освітніх послуг, допомагає бути більш успішним у подальшому професійному житті, що й визначає значущість її формування. За результатами аналізу наукової літератури аргументовано, що важливою детермінантою ефективності цієї діяльності є рівень професійної компетентності вчителя, що включає професійні знання, особистісні якості, які необхідні для встановлення ціннісних стосунків з учнями та спеціальні уміння до здійснення дослідницької діяльності у межах дидактично-освітнього процесу. Підтримую слухні ремарки наших колег і вважаю, що їх врахування піде на користь Вашому дослідженню. Підтримую дисертацію А.О. Боровика подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі 01 – «Освіта/Педагогіка» за спеціальністю 011 – Освітні педагогічні науки щодо рекомендації до захисту.

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Андрія Олександровича БОРОВИКА на тему: «Формування дослідницької компетентності майбутніх вчителів історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сучасні умови реформування освітньої галузі вимагають підготовки висококваліфікованого вчителя, здатного до саморозвитку, здатного приймати нестандартні рішення в екстремальних ситуаціях, здатного до впровадження інноваційних форм та методів навчання, вчителя, який виступає головним фасилітатором освітнього процесу та спонукає сучасне покоління до здобуття нових знань, які будуть сприяти розвитку української культури та нації в цілому. У період розвитку та становлення педагогічної науки компетентність вчителя була одним з основних елементів, який впливав на формування якісної освіти країни. Актуальність тематики підтверджується низкою суперечностей які потребують вирішення, а саме між: запитом суспільства і роботодавців на учителів історії та суспільствознавчих дисциплін й недостатньою підготовкою майбутніх фахівців до здійснення професійної діяльності; прагнення України до входження у євроінтеграційний простір та недостатнім рівнем підготовки фахівців здійснювати дослідницьку діяльність за європейськими стандартами; введенням у дію нових нормативних документів щодо підготовки вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін, які направлені на підвищення якості підготовки фахівців та неготовністю впровадження педагогічними працівниками відповідних документів у освітній процес закладів вищої освіти; необхідністю формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін, та відсутністю моделей навчання, що спрямовані на формування дослідницьких знань, умінь та практичних навичок; потребою формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі фахової підготовки та неналежним навчально-дидактичним забезпеченням у ЗВО щодо здійснення такої підготовки. Разом з тим, лишається поза увагою наукової спільноти особливість реалізації компетентнісного підходу у підготовці майбутніх вчителів історії та суспільствознавчих дисциплін, що і зумовили вибір теми дисертаційного дослідження А.О. Боровика.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження А.О. Боровика виконане відповідно до наукової теми «Проектне управління розвитком соціально-економічних та інформаційних систем в умовах діджиталізації» (РК 0122U000096).

Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою ДЗВО «Університет менеджменту освіти» (протокол № 11 від 30.11.2022 р.) та на

засіданні Міжвідомчої ради з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 6 від 27.12.2022 р.)

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити модель формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки.

Завдання дослідження:

1) визначити стан розробленості проблеми формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у педагогічній теорії і практиці;

2) визначити сутність і структуру дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін;

3) на основі аналізу наукової літератури визначити та узагальнити педагогічні умови формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки;

4) розробити та науково обґрунтувати модель формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки;

5) експериментально перевірити ефективність впровадження моделі формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки;

6) розробити навчально-дидактичний інструментарій щодо формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін.

Об'єкт дослідження – процес формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – модель формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у закладах вищої освіти.

Методи дослідження. Для досягнення мети та виконання поставлених завдань А.О. Боровиком застосовано такі методи дослідження:

– теоретичні методи: аналіз наукових, методичних та нормативних положень щодо визначення сутності і змісту підготовки майбутніх вчителів історії та суспільствознавчих дисциплін, а також змістової складової дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії; синтез, порівняння, прогнозування – для узагальнення досліджень щодо застосування форм, методів та засобів формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки та визначення відповідних педагогічних умов;

– теоретичне моделювання – для розроблення моделі формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки; емпіричні

методи: спостереження – для вивчення реального стану проблеми в педагогічній практиці; анкетування, бесіда, тестування, самооцінка – для визначення рівня сформованості дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін на кожному етапі професійної підготовки;

– експеримент – для перевірки ефективності впровадження моделі формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки було застосовано діагностичний (констатувальний), дослідницький (формувальний), контрольний (заклучний) педагогічний експеримент;

– методи обробки результатів дослідження: кількісний і якісний аналіз, методи математичної статистики, які застосовуються з метою перевірки ефективності впровадження в освітню практику закладів вищої освіти, розроблено моделі формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки та відповідного дидактичного забезпечення.

Наукова новизна й теоретичне значення дисертаційного дослідження А.О. Боровика полягає в тому, що:

– *вперше* уточнено зміст і структуру дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін в контексті визначених критеріїв (мотиваційно-ціннісний, процесуально-діяльнісний, інформаційно-комунікаційний, комунікативний, особистісно-творчий, професійно-рефлексивний) та рівнів (високий, достатній, середній, низький) сформованості досліджуваної компетентності; визначено педагогічну сутність поняття «дослідницька компетентність майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін» яке ґрунтується на траєкторії індивідуального та професійного розвитку вчителя, що у свою чергу відображає мотивацію до наукового пошуку, рівень володіння методологією наукових досліджень та системного залучення здобувачів освіти до виконання науково-дослідницьких проєктів у межах дисципліни, формуванні національної свідомості та патріотизму у процесі фахової підготовки;

– *узагальнено* педагогічні умови формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки (забезпечення дослідницької спрямованості змісту дисциплін за освітньою програмою 014.03 «Середня освіта (Історія)»; занурення майбутніх вчителів історії в активну позанавчальну проєктно-дослідницьку діяльність у межах реалізації вибіркової компоненти за ОП; усвідомлення майбутніми вчителями на рівні переконань значущості дослідницької компетентності для професійної діяльності, формування національної свідомості та патріотизму у процесі фахової підготовки, впровадження в практику ЗВО методичних рекомендацій «Дослідницька діяльність вчителя історії: теорія і практика»);

– *розроблено*, науково-обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність впровадження моделі формування дослідницької

компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки, яка у своїй структурі містить взаємопов'язані блоки (цільовий, змістовий, організаційно-технологічний, результативний), відображає педагогічні підходи і принципи професійної підготовки майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін, визначає педагогічні умови, які сприяють формуванню дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії у процесі фахової підготовки, засоби, форми і методи їх реалізації, розкриває структурні компоненти та визначає критерії й рівні сформованості дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії у процесі професійної підготовки;

– *набули подальшого розвитку* розроблений навчально-дидактичний інструментарій щодо формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі фахової підготовки; розроблено та впроваджено в практику закладів вищої освіти програму з навчальної дисципліни «Сучасні підходи до організації дослідницької діяльності учнів з історії».

Основні положення та рекомендації дисертаційного дослідження А.О. Боровика впроваджено в освітній процес Українсько-угорського навчально-наукового інституту ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (Довідка № 10 від 16.05.2024 р.); Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (Довідка № 649 від 27.05.2024 р.); Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (Довідка № 42/24 від 23.05.2024 р.).

Практичне значення полягає в тому, що уперше було розроблено та впроваджено в освітню практику ЗВО: навчально-дидактичний інструментарій, який включає в себе: збірник ситуаційних завдань і тестів, що спрямовані на засадах міжпредметної інтеграції; робочу програму з навчальної дисципліни «Сучасні підходи до організації дослідницької діяльності учнів з історії»; модель формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки; визначено та узагальнено педагогічні умови формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки.

Результати та висновки дисертаційного дослідження можуть бути використані педагогічними працівниками та здобувачами вищої освіти з метою вдосконалення змісту та технології підготовки висококваліфікованих вчителів історії та суспільствознавчих дисциплін, а також з метою формування дослідницької компетентності фахівців за цим напрямом

Особистий внесок здобувача. Основні положення та результати дослідження є самостійним внеском автора у процес формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі фахової підготовки.

У працях, опублікованих самостійно та у співавторстві (відповідно до списку наукових праць), дисертантом здійснено обґрунтування умов формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії у

процесі фахової підготовки; уточнено зміст понять «компетентність», «дослідницька компетентність». Окреслено, доцільність використання принципів формування дослідницької компетентності у підготовці майбутніх вчителів історії та суспільствознавчих дисциплін, зокрема: науковості, системності, інтеграції, зв'язку навчання з життям, свідомості та активності в навчанні, професійної спрямованості, варіативності, індивідуалізації, самореалізації, інтерактивності, неперервності (стаття «Формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії у процесі фахової підготовки». Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць. Серія «Педагогічні науки». 2023. Вип. 24(53). С. 10–23 кат. «Б»).

Здійснено аналіз теоретичних аспектів формування патріотичної свідомості здобувачів базової середньої освіти у процесі вивчення суспільствознавчих дисциплін; уточнено зміст понять «навчання» та «виховання»; обґрунтовано педагогічні умови формування патріотичної свідомості здобувачів базової середньої освіти у процесі вивчення суспільствознавчих дисциплін (стаття «Педагогічні умови формування патріотичної свідомості здобувачів базової середньої освіти у процесі вивчення суспільствознавчих дисциплін» Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць. Серія «Педагогічні науки». 2022. Вип. 22(51). С. 10–27. кат. «Б»).

Представлено аналіз аналітичних даних щодо особливостей навчання українських дітей у Республіці Польща після повномасштабного вторгнення росії на територію України; структуровані форми та методи, що сприяють формуванню дослідницької компетенції у здобувачів освіти в процесі професійної підготовки, проаналізовано досвід організації освітнього процесу економічної школи ім. Августа та Юлія Ветерів у м. Люблін, який націлений на формування основних ключових компетентностей у здобувачів освіти, які визначені Радою Європи у 2018 р., а саме: вміння аналізувати інформаційні джерела, іншомовна компетентність, математична компетентність у межах математичних, технічних та інженерних наук, цифрова компетентність, особистісна та соціальна компетентність, вміння вчитися впродовж життя, громадянська компетентність, підприємницька, самовираження через культуру (Методологічні засади формування дослідницької компетенції у здобувачів освіти в процесі професійної підготовки (на прикладі економічної школи ім. Августа та Юлія Ветерів у м. Люблін). Професійний розвиток в умовах цифровізації суспільства: сучасні тренди: матеріали III наук.-практ. конф. / наук. ред. О.М. Спірін, О.А. Остряньська. Київ-Житомир: ДЗВО «Ун-т менедж. освіти», ЖДУ ім. І. Франка, 2022. С. 195–199)

Дотримання академічної доброчесності. На підставі вивчення тексту дисертації і наукових публікацій, результатів автоматизованої перевірки на плагіат системою Unicheck (ID перевірки: 1016312232, дата перевірки: 03.06.2024 р.) та їх експертного оцінювання, встановлено, що дисертація і наукові публікації виконані самостійно, не містять академічного плагіату, фальсифікації, фабрикації, самоплагіату. Усі використані здобувачем у тексті

дисертації свої наукові праці без посилання на ці праці були попередньо опубліковані з метою висвітлення в них основних наукових результатів дисертації та вказані у анотації дисертації.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки та результати дослідно-експериментальної роботи А.О. Боровика обговорювалися впродовж 2022–2024 рр. на засіданні кафедри публічного управління і проектного менеджменту ННІМП ДЗВО «Університет менеджменту освіти», а також оприлюднено на науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах, зокрема:

Міжнародного рівня: III Міжнародна науково-практична онлайн-конференція «Обдаровані діти – скарб нації» (м. Київ, 18–23.08.2022 р.); II Міжнародний науковий форум «Адаптивні процеси в освіті» (Київ-Харків-Запоріжжя, 07–08.02.2023 р.); III Міжнародна науково-практична конференція здобувачів вищої освіти і молодих учених «Наука і молодь – 2023: Пріоритетні напрями глобалізаційних змін» (м. Київ, 14.04.2023 р.); VIII Українсько-польський науковий форум «Новий порядок денний для Європи та ЄС: причини-напрями-пріоритетні цілі» (м. Львів, 18–19.05.2023 р.); II Загально-польський форум докторантів педагогічних наук за участю іноземних гостей «Функціонування школи та її суб'єктів в умовах цивілізаційних викликів – теорія, дослідження, проектування змін» (м. Люблін, Республіка Польща, 19.05.2023 р.); XIV Міжнародна виставка «Сучасні заклади освіти – 2023», круглий стіл «Нові формати європейської співпраці в умовах європейських змін» (м. Київ, 17–19.05.2023 р.); Міжнародний науковий форум «Психолого-педагогічні аспекти євроінтеграційних процесів: досвід Польщі та України» (м. Люблін, Республіка Польща, 26.10.2023 р.); VII Міжнародна науково-практична конференція «Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції» (м. Мукачево 26–27.10.2023 р.); XV Міжнародна виставка «Сучасні заклади освіти – 2024», круглий стіл «Сучасні тренди соціально-економічного розвитку публічного управління та проектного менеджменту в умовах діджиталізації суспільства і держави» (м. Київ, 27–29.03.2024 р.); Міжнародна конференція здобувачів вищої освіти «Педагогічні інновації в шкільній освіті, як умови розвитку школи та її суб'єктів. Історія – сьогодні – майбутнє» (м. Люблін, Республіка Польща, 08.05.2024 р.).

Всеукраїнського рівня: III Науково-практична конференція «Професійний розвиток в умовах цифровізації суспільства: сучасні тренди» (Київ-Житомир, 2022 р.); Міжкафедральний (ДЗВО «УМО») науковий семінар «Психолого-педагогічний супровід підготовки конкурентоспроможних фахівців: виклики сьогодення» (м. Київ, 24.02.2023 р.); V Всеукраїнський відкритий науково-практичний онлайн-форум «Інноваційні трансформації в сучасній освіті: виклики, реалії, стратегії» (Мала академія наук України, 20.09.2023 р.); Круглий стіл «Тенденції професійного розвитку особистості 40 майбутнього фахівця в умовах сьогодення» (м. Харків, 26.10.2023 р.); Науково-практична

конференція «Цифрова освіта: сучасні реалії та перспективи розвитку» (м. Запоріжжя, 29.10.2023 р.); IV науково-практична конференція «Професійний розвиток в умовах цифровізації суспільства: сучасні тренди (PDDig – 2023) у змішаному форматі» з нагоди 70-річчя заснування ДЗВО «Університет менеджменту освіти» (м. Київ, 22.11.2023 р.); Міжкафедральний науковий семінар «Психолого-педагогічний супровід підготовки конкурентоспроможних фахівців: виклики сьогодення» (м. Київ, 28.02.2024 р.).

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження здобувачем опубліковано 12 друкованих праць, із них – 8 одноосібні (з яких 4 – у провідних наукових фахових виданнях України, що входять до категорії «Б», 8 – в інших журналах та збірниках – матеріалів конференцій.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, які відображають основні наукові результати дисертації

Статті у наукових фахових виданнях України:

(які входять до переліку МОН)

1. Боровик А., Дубініна О. Педагогічні умови формування патріотичної свідомості здобувачів базової середньої освіти у процесі вивчення суспільствознавчих дисциплін. *Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць. Серія «Педагогічні науки».* 2022. Вип. 22(51). С. 10–27.
URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/22_51_2023/pedagog/Bulletin_22_51_Pedagogika_Borovyk_Dubinina.pdf

2. Боровик А., Дубініна О. Формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії у процесі фахової підготовки. *Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць. Серія «Педагогічні науки».* 2023. Вип. 24(53). С. 10–23.
URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/24_53_2023/pedagogy/Bulletin_24_53_Pedagogika_Borovyk_Dubinina.pdf

3. Боровик А. Модель формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії у процесі фахової підготовки. *Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць. Серія «Педагогічні науки».* 2023. Вип. 26(55). С. 63–75.
URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/26_55_2023/Bulletin_26_55_Pedagogika_Borovyk.pdf

4. Боровик А. Критерії та показники оцінювання сформованості дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі фахової підготовки. *Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць. Серія «Педагогічні науки».* 2024. Вип. 28(57). С. 39–51.
URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/28_57_2024/Pedagogy/Bulletin_28_57_Pedagogika_Borovyk.pdf

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

Публікації в інших наукових виданнях та матеріалах

науково-практичних конференцій

5. Боровик А., Дубініна О., Бурлаєнко Т. Методологічні засади формування дослідницької компетенції у здобувачів освіти в процесі професійної підготовки (на прикладі економічної школи ім. Августа та Юлія Ветерів у м. Люблін). *Професійний розвиток в умовах цифровізації суспільства: сучасні тренди*: матеріали III наук.-практ. конф. / наук. ред. О. М. Спірін, О. А. Остряньська. Київ-Житомир: ДЗВО «Ун-т менедж. освіти», ЖДУ ім. І. Франка, 2022. С. 195–199.

6. Боровик А. О. Формування національної свідомості та патріотизму у молоді закладів професійної (професійно-технічної) освіти методом проєктів (на прикладі викладання дисципліни «Історія» в українських групах Республіки Польща). *Обдаровані діти – скарб нації!*: матеріали III Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф., Київ, 18–23 серп. 2022 р. Київ: Ін-т обдарованої дитини, 2022. С. 157–162.

7. Боровик А. О. Проблеми формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії у процесі фахової підготовки. *Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції*: зб. тез доп. VII Міжнар. наук.-практ. конф., 26–27 жовт. 2023 р., / ред. кол.: Т. Д. Щербан (голов. ред.) та ін. Мукачево: Вид-во МДУ, 2023. С. 152–156.

8. Боровик А. О., Дубініна О. В. Проблеми формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії у процесі фахової підготовки. *Funkcjonowanie szkoły i jej podmiotów wobec wyzwań cywilizacyjnych – teoria, badania, projektowanie zmian*; red. K. Chałas i M. Buk-Cegiełka. Lublin, 2023, T. II. P. 23–34.

9. Боровик А. О. Формування національної свідомості та патріотизму у молоді закладів професійної (професійно-технічної) освіти методом проєктів (на прикладі викладання дисципліни «Історія» в українських групах Республіки Польща). *Освіта та розвиток обдарованої особистості*, 2022. № 4(87). С. 37–42. URL: <http://otr.ioid.gov.ua/images/pdf/2022/4/6.pdf>

10. Боровик А. Формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії у процесі професійної підготовки. *Наука і молодь – 2023: пріоритетні напрями глобалізаційних змін*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти і молодих учених, м. Київ, 14 квіт. 2023 р. Київ: Навчально-науковий ін-т менедж. та психології ДЗВО «Ун-т менедж. освіти», 2023. Вип. 8. С. 511–514. URL: <http://umo.edu.ua/materiali-konferencij-nimr>

11. Боровик А. Модель формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя історії у процесі фахової підготовки. *Професійний розвиток в умовах цифровізації суспільства: сучасні тренди (PDDig-2023) у змішаному форматі*: матеріали IV наук.-практ. конф. / наук. ред. М. О. Кириченко, І. Г. Отамась, Т. М. Сорочан. Київ: ДЗВО «Ун-т менедж. освіти», 2023. 264 с. С. 184–188.

12. Боровик А. О. Формування національної свідомості та патріотизму у молоді закладів професійної (професійно-технічної) освіти методом проєктів (на прикладі викладання дисципліни «Історія» в українських групах

Республіки Польща). *Наука і молодь – 2022: пріоритетні напрями глобалізаційних змін*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти і молодих учених, м. Київ, 17 трав. 2022 р. Київ : Навчально-науковий інститут менедж. та психології ДЗВО «Ун-т менедж. освіти», 2022. С. 545–550. URL: <http://umo.edu.ua/materiali-konferencij-nimp>

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел із 168 найменувань (із них 21 – іноземною мовою) і 5 додатків. Загальний обсяг дисертації – 279 сторінок, з них 18 сторінок – анотації, 165 – основного тексту. Робота містить 13 таблиць та 8 рисунків.

Характеристика особистості здобувача. А.О. Боровик навчається в аспірантурі ДЗВО «Університет менеджменту освіти» з 2022 року. За час навчання достроково виконав індивідуальний навчальний план відповідно до освітньо-наукової програми аспірантури ДЗВО «Університет менеджменту освіти») за дисциплінами, що означені в освітньо-науковій програмі «Освітні, педагогічні науки» третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки», що відповідає Національній рамці кваліфікацій та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 № 261 (зі змінами).

Результати поточної, підсумкової (річної) та заключної атестації підтверджують своєчасність та повноту виконання індивідуального плану аспіранта. Здобувач проявив себе наполегливим, відповідальним науковцем, достроково виконав всі розділи індивідуального навчального плану, відвідував лекції та семінарські заняття та оволодів загальнонауковими компетентностями, спрямованими на формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору.

А.О. Боровиком здобуто необхідні теоретичні знання, уміння, навички та інші компетентності, достатні для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та дослідницько-інноваційної діяльності.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація виконана фаховою українською мовою, текстове подання матеріалу відповідає стилю науково-дослідної літератури.

Загальний висновок щодо відповідності дисертації нормативним положенням. Зміст дисертації відповідає галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Результати голосування щодо рекомендації до захисту дисертації Андрія Олександровича Боровика

«За» – 17

«Проти» – немає

«Утримались» – немає

У результаті попередньої експертизи дисертації Андрія Олександровича Боровика і повноти публікації основних результатів дослідження

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Андрія Олександровича БОРОВИКА на тему: *«Формування дослідницької компетентності майбутніх вчителів історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки».*

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Андрія Олександровича БОРОВИКА відповідає спеціальності 011 – освітні, педагогічні науки та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, пп. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами).

3. Рекомендувати дисертацію БОРОВИКА Андрія Олександровича на тему: *«Формування дослідницької компетентності майбутніх вчителів історії та суспільствознавчих дисциплін у процесі професійної підготовки»*, до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді з галузі 01 – «Освіта/Педагогіка» за спеціальністю 011 – Освітні педагогічні науки».

Головуючий засідання:

Завідувач кафедри публічного управління і проектного менеджменту ННІМП ДЗВО «УМО», канд. наук з держ. упр., доцент

Володимир МОРОЗ

Секретар засідання:

професор кафедри публічного управління і проектного менеджменту ННІМП ДЗВО «УМО», канд. наук з держ. упр., доцент

Оксана КОВТУН
ЗАСВІДЧУЮ:
Нач. від. роботи з персоналом